

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ****CURRENT ASPECTS OF LEGAL REGULATION OF PREVENTING
AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE**

Зуєва І.І., старший викладач
кафедри кримінального та адміністративного права
Одеський національний морський університет

Приступ В.М., старший викладач
кафедри кримінального та адміністративного права
Одеський національний морський університет

Домашнє насильство існує у всіх без винятку соціальних групах, його зазнають незалежно від рівня доходів, освіти й положення в суспільстві, також воно є не лише фізичним, а й психологічним. Ще більше випадків залишаються невідомими, адже жертви про них не повідомляють у поліцію. Це свідчить про відсутність правової і просвітницької обізнаності жертв домашнього насильства, які під час навіть не розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ, що у своїй більшості, обумовлено економічною ситуацією та матеріальним становищем кожної окремої сім'ї; психічними особливостями та особливостями виховання осіб, які скоюють насильницькі дії проти членів своєї родини. Нажаль, домашнє насильство у наслідку – це і випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, і зґвалтування, і вбивства. Сьогодні масштаби проблеми набули настільки загрозливого характеру, що її помітили навіть в ООН, що і обумовило актуальність дослідження. Так, у статті досліджено правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні; наведено сукупність нормативно-правових актів, проведено порівняльний аналіз через призму адміністративного та кримінального законодавства, що регулює запобігання, протидію та відповідальність за домашнє насильство; наведений механізм виявлення випадків насильства у сім'ї та методів боротьби з ним як з боку держави, так і недержавних організацій; станом роботи державних органів у сфері попередження насильства в сім'ї; визначено основні проблеми підвищення просвітницької діяльності, яка може допомогти громадянам навчитися розпізнавати ознаки насильства, розуміти пов'язані з ним ризики та загрози та необхідність ратифікації Конвенції ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

Ключові слова: домашнє насильство, жертва, наслідки, закон, Конвенція, запобігання, протидія, відповідальність, покарання.

Domestic violence exists in all social groups without exception, it is experienced regardless of income, education and status in society, and it is not only physical but also psychological. Even more cases remain unknown as victims are not reported to the police. This demonstrates the lack of legal and educational awareness of victims of domestic violence, who at the time do not even realize that such action against them is unlawful and punishable, not to mention reports of such cases to the law enforcement agencies, which in their majority, are due the economic situation and financial situation of each individual family; mental and upbringing of persons who commit violent acts against their family members. Unfortunately, domestic violence as a result is both grievous bodily harm, rape and murder. Today, the magnitude of the problem has become so threatening that it has been noticed even at the UN, which has made the study relevant. Thus, the article explores the legal regulation of preventing and combating domestic violence in Ukraine; the set of normative legal acts is given, the comparative analysis is carried out through the lens of administrative and criminal legislation regulating prevention, counteraction and responsibility for domestic violence; a mechanism for identifying cases of domestic violence and methods for combating it, both from the state and non-governmental organizations; state of work of state bodies in the field of prevention of domestic violence; identified major issues of awareness-raising that can help citizens learn to recognize the signs of violence, understand the associated risks and threats, and the need to ratify the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence.

Key words: domestic violence, victim, consequences, law, Convention, prevention, counteraction, responsibility, punishment.

Постановка проблеми. Домашнє насильство існує у всіх без винятку соціальних групах, його зазнають незалежно від рівня доходів, освіти й положення в суспільстві, також воно є не лише фізичним, а й психологічним. Ще більше випадків залишаються невідомими, адже жертви про них не повідомляють у поліцію. Це свідчить про відсутність правової і просвітницької обізнаності жертв домашнього насильства, які під час навіть не розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ, що у своїй більшості, обумовлено економічною ситуацією та матеріальним становищем кожної окремої сім'ї; психічними особливостями та особливостями виховання осіб, які скоюють насильницькі дії проти членів своєї родини. Нажаль, домашнє насильство у наслідку – це і випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, і зґвалтування, і вбивства.

Із введенням загальнонаціонального карантину криза в багатьох сім'ях тільки посилилась. Наприклад, за інформацією громадської організації «Ла Страда-Україна», якщо в січні і лютому на національну гарячу лінію з протидії домашньому насильству надходило по 1200 звернень, то за місяць карантину (з 12 березня по 12 квітня) таких звернень було вже більше 2 тисяч [1]. Масштаби

проблеми набули настільки загрозливого характеру, що її помітили навіть в ООН, а отже дослідження є актуальним.

Проблемам запобігання та протидії домашньому насильству присвятили свої праці такі вчені, як О. Бандурка, А. Блага, О. Джужа, А. Джужа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, О. Мірошинченко, Т. Михайліна, Т. Малиновська, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та ін. Вказаними вченими сформовано низку принципово важливих положень та рекомендацій щодо профілактики та протидії домашньому насильству, але і в сучасних умовах України воно не втрачає своєї актуальності і потребує постійного моніторингу та дослідження з метою його вчасного запобігання та протидії.

Метою статті є характеристика правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству через призму адміністративного та кримінального законодавства України, дослідження складових механізму виявлення домашнього насильства та своєчасного реагування на нього.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, з упевненістю можна стверджувати, що наша держава виробила цілком потужний механізм запобігання та протидії домашнього насильства в Україні, правовий зміст якого складається з наступних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. [2].

2. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи» від 24.01.1995 р. [3].

3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. [4].

4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. [5].

5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. [6].

6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. [7].

7. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. [8].

8. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. [9].

9. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» від 14.09.2012 р. [10].

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22.03.2012 р. [11].

11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [12].

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» від 23.05.2012 р. [13].

13. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 19.07.2013 р. [14].

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 25.07.2013 р. [15].

15. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. Київ, К. І.С., 2014 р. [16]. *Це міжнародна угода Ради Європи, яку станом на січень 2020 року підписали уже понад 35 країн Європейського Союзу. Україна стала однією із держав-авторок Конвенції та однією з перших підписала її. Міжнародні та вітчизняні експерти, правозахисники і громадські діячі неодноразово наполягали на тому, що цей документ має бути ратифікований та імплементований у національне законодавство та політичну платформу держави. Тим паче, що Європейський Парламент у Резолюції від 28 листопада 2019 року закликав держави-підписантки ратифікувати Стамбульську конвенцію. Стамбульська конвенція визнана найвищим міжнародним стандартом у попередженні та боротьбі з насильством щодо жінок та домашнім насильством. Конвенція спирається на системний підхід, у рамках якого зазначені явища розглядаються не як особисті проблеми особи або внутрішні конфлікти родини, а як порушення прав людини, відповідальність за реагування на які лежить у тому числі на соціальних інститутах та державах. Стамбульська конвенція допомагає державам впроваджувати дієві інструменти для захисту своїх громадян та громадянок. Документ розроблений з метою ефективно протистояти широкому спектру явищ, серед яких психологічне насильство, фізичне насильство, сексуальне насильство, перудусім згвалтування, примусовий шлюб, примусовий аборт, примусова стерилізація, каліцтво жіночих статевих органів, злочини в ім'я так званої «честі», переслідування, сексуальні домагання.*

16. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. [17].

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 16.11.2016 р. [18].

18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 24.02.2016 р. [19].

19. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України» від 06.12.2017 р. [20].

20. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. [21].

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11.04.2018 р. [22].

22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. [23].

23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» від 22.08.2018 р. [24].

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 р. [25].

25. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року» від 05.09.2018 р. [26].

26. Закон України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» від 06.09.2018 р. [27].

27. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. [28].

Найпрогресивнішим у цьому плані слід вважати криміналізацію домашнього насильства, яка фактично почалася 11 січня 2019 року, коли набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [19]. Саме цей закон вніс зміни до Кримінального кодексу України, зокрема, його доповнення статтею 126-1 «Домашнє насильство».

Так, *домашнє насильство*, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, – карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [4]. Важливим елементом доведення для кваліфікації цієї статті є систематичність.

Дія цього закону поширюється на таких осіб: подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але

не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) та онук (онука); прадід (прабаба) та правнук (правнучка); вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Складовими об'єктивної сторони домашнього насильства є фізичне, психологічне або економічне за виключенням сексуального насильства. *Суб'єкт злочину* – спеціальний – член подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, яка перебуває у сімейних або близьких відносинах.

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки [7].

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Близькі особи – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також – незалежно від зазначених умов – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Суб'єктивна сторона характеризується умислом. Окрім того законодавець підкреслив, що для наявності складу злочину умисел повинен бути систематичним. Ознака «систематичність» характеризує діяння як таке, що було вчинено три і більше разів. Окрім того, всі вчинені діяння повинні бути тотожними та об'єднані спільним умислом.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є здоров'я особи. Додатковим факультативним його об'єктом можуть виступати воля, честь і гідність особи, її психічна недоторканність.

Об'єктивна сторона – фізичне, психологічне або економічне насильство. Окрім того, законодавець вказує, що такі види насильства призводять до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Таким чином, у статті 126-1 КК України визначення домашньому насильству надано через призму інших видів насильства: фізичного, психологічного або економічного насильства [4].

Насильство – застосування сили до кого-небудь; примусовий вплив на когось, щось. Необхідно зазначити, що за визначенням ВООЗ, насильство – це навмисне застосування фізичної сили або влади, дійсне або у вигляді загрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток, або висока вірогідність настання перелічених наслідків.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економіч-

ного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Тобто, в статті 126-1 застосовуються поняття, визначення яких дано в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Однак, протиставляючи поняття «домашнє насильство» у статті 126-1 та у Законі, в першому випадку ми не бачимо такої складової як «сексуальне насильство».

Відповідальність за правопорушення, які посягають на сексуальну недоторканність і свободу, встановлено в різних статтях Кримінального кодексу України (ст. 152 КК передбачає відповідальність за «Зґвалтування», ст. 153 КК - «Сексуальне насильство», ст. 154 КК - «Примушування до вступу у статевий зв'язок» та ін.). Наприклад, ст. 152 КК суміжна зі ст. 153 КК, диспозиція якої відрізняється від ст. 152 КК способом вчинення кримінального правопорушення (обов'язковою ознакою об'єктивної сторони ст. 152 КК України виступає спосіб учинення дій сексуального характеру).

Важливо звернути увагу на міру відповідальності в разі притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення сексуального насильства. За загальним правилом, якщо це простий склад злочину у вигляді вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи, відповідальність за такі дії карається позбавленням волі на термін до п'яти років. Якщо є певні додаткові обставини, то законодавець передбачає таку міру відповідальності: якщо кривдник попередньо вчиняв злочини, передбачені ст. 152-155 КК України, або вчинив сексуальне насильство щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, або щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного або громадського обов'язку, або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала в стані вагітності, то такі дії караються позбавленням волі на термін від трьох до семи років. У випадках вчинення сексуального насильства групою осіб або щодо неповно-

літньої особи такі дії караються позбавленням волі на термін від п'яти до семи років. Якщо особа не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди, то відповідальність за сексуальне насильство - покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п'яти до десяти років. Якщо вчинене сексуальне насильство спричинило тяжкі наслідки, то особу можуть притягнути до кримінальної відповідальності у вигляді позбавлення волі на термін від 10 до 15 років [4].

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», сексуальне насильство - це одна з форм домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканності особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [21].

Як бачимо, це широке юридичне визначення поняття «сексуальне насильство». За допомогою такого визначення, даного в Законі, є можливість якнайповніше зрозуміти всі види поведінки, що їх охоплюватиме поняття «сексуальне насильство». За вчинення таких дій передбачено різні види відповідальності. Наприклад, вчинення дій, які охоплюватиме ст. 153 КК України і про які йшлося раніше, матиме наслідком притягнення особи до кримінальної відповідальності. Якщо такі дії не охоплено ст. 153 КК України, але вони підпадають під розуміння сексуального насильства, визначеного Законом, то до особи, яка вчинила такі дії, застосовуються такі види відповідальності, як-от цивільна у вигляді відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, завданих унаслідок такого насильства.

Суб'єктом вчинення злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці від 14 років (ч. 2 ст. 22 КК України). Очевидно, що таке діяння вчиняється з умисною формою вини.

Відповідальність за вчинення інших видів домашнього насильства передбачає покарання у вигляді громадських робіт на строк від 150 до 240 годин або арешт на строк до 6 місяців. Окрім цього, злочинцю, який вчинив дії будь-якої форми домашнього насильства, тепер загрожує обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі до 2 років. Тобто, тепер кривдник може отримати реальне покарання та опинитися за ґратами. На додаток, тепер суд може накласти на особу, що здійснила чи підозрюється у вчиненні побутового насильства, низку обмежувальних заходів. Також засудженого чи підозрюваного у вчиненні цього кримінального правопорушення можуть зобов'язати пройти програму для кривдників.

Відповідні спеціальні та обмежувальні заходи правоохоронці повинні вживати у терміновому порядку з метою забезпечення безпеки постраждалої особи. Так, згідно ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», до кривдника можуть бути застосовані наступні спеціальні заходи [21]:

- терміновий заборонний припис – застосовується стосовно кривдника у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалого. Цей припис виноситься підрозділами органів Національної поліції України за власною ініціативою та за результатами оцінки ризиків або за заявою постраждалого на строк до 10 діб.

- обмежувальний припис – спрямований на забезпечення безпеки постраждалого шляхом тимчасового обмеження прав кривдника. Його надає суд за заявою постраждалого чи його представника, на строк до шести місяців.

Також, суд може застосовувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:

- заборону перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

- обмеження спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у присутності її;

- заборону наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

- заборону листування, телефонні переговори з особою, яка постраждала від домашнього насильства, або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб;

- направити її для проходження програми для кривдників або пробаційної програми (Пробаційна програма – це система занять, які проводяться за визначеним графіком і мають на меті корекцію поведінки, яка суперечить прийнятним у суспільстві нормам, а також формування соціально сприятливих змін особистості).

Слід зазначити, що кримінальне провадження щодо домашнього насильства відкривається стосовно особи, яку вже було тричі визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, за ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програм» Кодексу України про адміністративні правопорушення [2].

Якщо домашнє насильство відбувається у відношенні дитини – батьки дитини або інші законні представники дитини, родичі дитини (бабуся, дідусь, повнолітній брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування мають право звернутися із заявою про вчинення домашнього насильства до кількох інстанцій – від служби у справах дітей до суду і органів поліції. Якщо жертвою домашнього насильства є дорослий, то він може звернутися з відповідною заявою як в соціальні центри з надання допомоги, так і в суд або органи поліції.

Таким чином, в умовах посилення державного захисту від домашнього насильства, у тому числі і запровадження кримінальної відповідальності, з'явилося більше можливостей захищати громадян від домашнього насильства і більш ефективно запобігати новим інцидентам його прояву, враховуючи можливість застосовування до винної особи адміністративного, кримінального покарання та обмежувальних заходів. Також в Україні почали працювати мобільні групи допомоги постраждалим від домашнього насильства, працюють відповідні телефони довіри, створено та відкрито притулки для постраждалих від домашнього насильства тощо. Тобто в Україні сьогодні домашнє насильство не є суто сімейною та приватною справою, оскільки державою запроваджений ефективний механізм протидії та запобігання домашньому насильству.

Висновки. Викладене через призму адміністративного та кримінального законодавства доводить, що в Україні створено цілком потужний механізм запобігання та протидії домашньому насильству в Україні. Обидва закони передбачають жорсткіші покарання для кривдників та дозволяють працівникам Національної поліції України контролювати поведінку порушника аби уникнути повторного насилля. Вони суттєво змінюють розуміння КК України пом'якшувальних та обтяжуючих обставин у край драматичних ситуаціях співжиття, а КпАП та ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» запобіжних та попереджувальних, з метою недопущення настання тяжких наслідків, разом з тим, більшість населення, особливо соціально вразливі групи та віддалені населені пункти, не володіють такою інформацією. З-поміж вказаного, залишається відкритим питання ратифікації Стамбульської конвенції, яка допомагає наразі усім державам-підписантам ефективно проти-

стояти широкому спектру явищ, серед яких психологічне насильство, фізичне насильство, сексуальне насильство, передусім звалтування, примусовий шлюб, примусовий аборт, примусова стерилізація, каліцтво жіночих статевих органів, злочини в ім'я так званої «честі», переслідування, сексуальні домагання тощо.

Тобто, наразі, невіршеними залишаються два доволі актуальних питання.

По перше, необхідне підвищення просвітницької діяльності, яка може допомогти громадянам навчитися розпізнавати ознаки насильства, розуміти пов'язані з ним ризики та загрози і звертатися за допомогою до відповідних служб – починатися це необхідно в дошкільних закла-

дах, далі – загальноосвітні школи, далі – заклади вищої освіти, далі рекламні проспекти в громадських місцях та інформування населення через радіо– та телебачення. Тренінги для працівників і працівниць поліції, медичних закладів та соціальних служб з питань протидії насильству допоможуть зменшити рівень насильницьких злочинів та підвищать довіру до соціальних інститутів.

По-друге, ужити всіх можливих заходів для ратифікації Конвенції ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Ратифікувавши Стамбульську конвенцію, Україна зможе отримати профільну підтримку Ради Європи та міжнародної спільноти з цих питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Темні сторони карантину: як боротися з епідемією домашнього насильства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2020-04-17/temnyie-storonyi-karantina-kak-borotsya-s-epidemiyei-domashnego-nasiliya/32299>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України № 8073-X від 07.12.1984 р. (*Відомості Верховної Ради України РСР (ВВР)*) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи: Закон України № 20/95-ВР від 24.01.1995 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 1995, № 6, ст. 35.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05 квітня 2001 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2001, № 25-26, ст.131.
5. Про охорону дитинства: Закон України № 2402-III від 26.04.2001 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2001, № 30, ст.142.
6. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України № 2558-III від 21.06.2001 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2001, № 42, ст.213.
7. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-III від 10.01.2002 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2002, № 21-22, ст.135.
8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України № 2866-IV від 08.09.2005 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2005, № 52, ст.561.
9. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» № 3739-VI від 20.09.2011 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2012, № 19-20, ст.173.
10. Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми (*Наказ Міністерства соціальної політики України (НМСП)*) №578 від 14.09.2012 р.
11. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) № 783 від 22.03.2012 р.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон № 4651-VI від 13.04.2012 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
13. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) № 417 від 23.05.2012 р.
14. Про затвердження методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми (*Наказ Міністерства соціальної політики України (НМСП)*) №432 від 19.07.2013 р.
15. Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) №660 від 25.07.2013 р.
16. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (*Стамбульська конвенція*). Довідник для членів парламенту. Київ, К. І.С., 2014 р.
17. Про Національну поліцію: Закон № 580-VIII від 02.07.2015 р. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*), 2015, № 40-41, ст.379.
18. Про внесення змін до Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) №833 від 16.11.2016 р.
19. Про затвердження Державної цільової програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) № 111 від 24.02.2016 р.
20. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України: Закон України №2227-VIII від 06.12.2017 р. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*), 2018, № 5, ст.34.
21. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 р. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*), 2018, № 5, ст.35.
22. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) № 273 від 11.04.2018 р.
23. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) №654 від 22.08.2018 р.
24. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) №655 від 22.08.2018 р.
25. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі (*Постанова Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) №658 від 22 серпня 2018 р.
26. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року (*Розпорядження Кабінету Міністрів України (ПКМУ)*) № 634-р. від 05.09.2018 р.
27. Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами : Закон України № 2539-VIII від 06.09.2018 р. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*), 2018, № 41, ст.321.
28. Про соціальні послуги: Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 р. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*), 2019, № 18, ст.73.